

בלבב ימים /

ליובלו של ש"י עגנון

„וקראתיו בלבב ימים על שם חנניה עליו השלום, שנכנס בלבב ימים ויצא בשלום“.

אף את יצירתו כולה של עגנון יש לקרוא בשם בלבב ימים על שם ש"י עגנון, עליו החיים והשלום, שנכנס בלבב ימים (יו"ד קמוצה) ויצא בשלום... משאנו מזדמנים לבית-מדרשם של חסידים הראשונים, עד שלא עלו לארץ ישראל, נמצאנו עומדים בעולמו של ש"י עגנון. עולם מיוחד ומאוחד. מעשיים ומחשבות, בוקעים ועולים מדור קדום, מימים מופלגים — וכולם מלווים כדים ומאותים באהדות פנימית.

דומה, עדיין הבל-פיהם של חסידים הראשונים ורשרוש אצטלותיהם תלויים ועומדים בחללו של עולם, באוירה של יצירה אמנותית זו, בין השיטין ובין הדפיים.

עגנון מביט על הימים ההם מחוכם ולא מגבס — בלבב ימים... הוא רר אה אותם ראיית-פנים, ומכיוון, שראייה זו אינה אפשרית אלא מבפנים, הרינו מוצאים אף אותו בין הנלכבים, אף

הוא נכנס עמם לבית-המדרש. אף הוא עולה עמהם. עולה ומעלה אותם לפנינו בדמותם ובצלמם.

עגנון חי את חיי הפנימים בפני צי'אץ. בין חסידים הראשונים. אם ששמותיהם ידועים וזכורים לו ואם שנשתכח שמם. הם חיים וקיימים. הוא רואה אותם ושומע את דבריהם. „כמלך שמתח ווילון על פתח פלטיין שלו, כל מי שהוא חכם קופל את הווי"לון ונכנס, כך היה ר' שמואל-יוסף מק"ל לפניהם את שערי ירושלים ונכנס עמהם ורואים מה שלפני ולפנים“ — אף עמנו הוא נוהג כך. מקפל הוא לפנינו ווילאות שערי עבר, נכנס עמנו ואנו רואים מה שלפני ולפנים.

וכשאנו מסתכלים שם יפה-יפה, מתגלה לפנינו גם ר' שמואל-יוסף עצמו, כשהוא יושב על גבי מטפחת, כחנניה עליו השלום, ואורג את ידיעות יצירתו.

אריגה זו לא ידיעות-ידיעות ניתנה. שזירה אחת, פנימית, יש בה מתחילתה ועד סופה. רעיון, שהובע באריגה

ראשונה, מבצבץ ועולה לאחר זמן מופלג, לג, בשנות בגרות וביטוי בכיר. דומה, מגילות-מגילות לפנינו, אבל כל מי שהוא חכם „קופל את הווי"לון“ ורואה את עולמו השלם.

„מובא בכתבים: חוט של חן נמשך והולך כמעשיהם של ישראל והקדוש-ברוך הוא בכבודו ובעצמו יושב ואורג הימנו ידיעות ידיעות“ — כך התחיל עגנון בסיפורו הראשון „עגונות“ ומאז חוט של חן נמשך והולך מעטו. רעיונות ומוטיבים מתגלגלים והולכים מסיפור לסיפור.

חנניה זה, שנתגלגל לבית מדרשם של חסידים הראשונים — לא פנים-חדשות הוא. ימיו כימי עגנון הסופר. „אותם דברים ששמענו כאן, כבר שמענו פעם אחרת“: באותו סיפור ראשון — „עגונות“ — קורא הרב לרבי בנית ומודיע לה: „בתי, אל תבקשיני, חובת גלות נתחייבתי — לתקן עגונות“... ושם בסוף: „אראה בנחמה אם לא ראיתי אותו כשהוא מפליג בים הגדול על פאטשייל"ע אדומה ותינוק בחיקו“. והרי בענין זה ממש אנו נתקלים עכשיו, כשאנו מפליגים „בלבב ימים“: כשעגונותו של זושא מספרת על בעלה, מוציא חנניה את מטפחתו ועושה בה סימן (עמוד כ"ט) ולבסוף מתוך שהוא עסוק בתקנת העגונה מפליגה האניה לים והוא פורש מטפחתו, יושב עליה והיא צפה ומגיעה לארץ-ישראל...

אף המתפחת מתגלגלת אצלו בכמה גלגולים: „כמה שנים קודם עלייתו של ר' יודל לארץ ישראל, היו עיניו קשורות במטפחת, לפי שלא רצה ליהנות בעיניו מחוץ לארץ“ (שלהי „הכנסת כלה“).

מטפחתה של אמו, עליה השלום, משמשת אצלו נושא לעולם-ילדות טהור, שאין כמותו ליופי ורוך.

מכאן אנו עומדים על אחדות עולם-יצירתי של האמן. הוא אחד מאזרחי עולמו האמנותי. הוא חי עם אנשיו באשר ילכו ואף את מטלטליו הוא מוליך עמו ממקום למקום, מסיפור לסיפור.

קודם שניגש עגנון ליצירתו — נתגלגל לבית-מדרשם של חסידים הראשונים, נתגלגל לעולמם. ועכשיו אינו אלא מספר, מסיח לפי תומו, ממה שראייה שם וממה שנשמתו מספרת לו מהרה-פתקותיו בגלגול ההוא.